

SKOTTLAND -

landet där turistbroschyrerna stämmer

Av Ingemar Carlsson

Gamla borgruinen Castle Urquhart vid klassiska Loch Ness. Här känner man spänningen av myten - "Nessie"

Skottland är för många detsamma som medeltida slott, herrgårdar, kloster, ruiner och whiskyfabriker. För andra är det vilda naturscenerier, kala berg, djupa dalgångar, forsar och floder. Det är också detta som turistbroschyrerna berättar om och de talar verkligen sanning - för i Skottland finns precis allt detta.

I Skottland bor omkring fem miljoner människor. Under året får man besök av drygt dubbelt så många turister. Trots att landet är litet och komprimerat blir det aldrig trångt utom på vissa stora turistorter och vid vissa populära evenemang.

Om man inte har obegränsat med tid gäller det att välja ut det man tror sig vilja se och besöka. Att verkligen förreda sig. Och hellre komma tillbaka flera gånger. I den här artikeln skall vi, såsom förstagsbesökare, bekanta oss med den av många ansedda som vackraste delen - Höggländerna med kiltar, säckpipor och höglandsspel.

En självklar start på skotsk mark är ett besök i Edinburgh. Hit kommer vi efter omkring 30 mils körning från Newcastle som är den naturliga ankomsthavnen om vi tar den egna bilen med oss från Sverige. Via A 1 åker vi norrut, gör kanske en avstickare till Holy Island vid Lindisfarne innan vi passerar gränsen. Den går tvärs genom Cheviot Hills med nakna vindpinade bergkullar. Här förekom bittra gränstvisiter mellan engelsmän och skottar.

Nära staden Belford ligger det imponerande slottet Bamburgh. Med sitt läge var det en viktig fästning för att i tid upptäcka eventuella inkräktare.

Exempelvis vikingarna som dock aldrig lyckades ta sig in i fortet.

I vackra staden Edinburgh,

skottarnas huvudstad sedan 1437, återspeglar nästan varje hörn ett kapitel i landets historia och överallt känns närvaron av skottarnas drottning Mary Stuart. Stadsbilden domineras av det högt belägna slottet som verkar uthugget direkt ur klippan och utsikten därifrån är hisnande.

Följ med på en rundvandring tillsammans med de kunniga guiderna. De kommer att lära oss två viktiga årtal.

1603 blev den skotske kungen Jakob VI regent även över England där han blev Jakob I. 1707 blev unionen ett faktum.

“Engelsmännen anslöt sig till oss”, säger skottarna och markerar därmed den distans till engelsmännen som de så gärna vill visa. Efter att ha beskådat bland annat de skotska kronjuvelerna lämnar vi slottet och beger oss ned till den gamla staden. Vid följer den medeltida Royal Mile, den kungliga milen, men då en engelsk mile bara är 1 609

meter så är det inte så farligt som det låter. Gatan kantas av gamla byggnader och leder fram till Holyrood Palace, drottningens officiella skotska residens.

När vi är färdiga med gamla staden fortsätter vi till den nya. Nya och nya förresten, stadsdelen grundades redan 1767, med bl a Storbritanniens finaste samling georgiansk arkitektur. I Edinburgh finns också många fina muséer och gallerier och staden är känd för sitt stora teaterutbud.

Mellan de båda stadsdelarna ligger Princes Street som, tillsammans med sidogator, är det stora shoppingcentrat.

I augusti samlas en halv miljon människor i Edinburgh för att njuta av operaföreställningar, konserter, konstutställningar, teater och så Military Tattoo naturligtvis med det upplysta slottet i bakgrunden. Då är det nästan omöjligt att få tag på ett rum i staden - om man inte beställt långt i förväg.

Vi reser därefter norrut och

Eileen Donan castle

Skotska Högländerna

Några mil norrut på kustvägen ligger Slains Castle, en rövarromantisk borgruin på en tvärbrant udde nedanför vilken havets bränningar kokar med vitt skum. Att författaren Bram Stoker till berättelsen om den hemske vampyren greve Dracula kunde hämta inspiration här är lätt att förstå.

Vi viker av inåt landet, till Högländerna som anses vara det vackraste området i Skottland. Det ligger mellan Aberdeen och Inverness och förutom vacker natur omfattar det, något förenklat, ett område med whiskyfabriker och ett område med sevärda slott.

Livets vatten

Genom att följa "The Malt Whisky Trail" passerar vi åtta av de mest berömda whiskyfabrikerna. Det ryker ur nästan varje trädunge där den ädla drycken destilleras, livets vatten som skottarna kallade det. För egentligen finns det omkring 100

whiskydestillerier i Skottland. Det är vattnet från floden Spey, kornet och torven som gör den skotska whiskyn till vad den är. Det får vi veta genom att följa med på rundturer i världens mest berömda maltwhiskydestillerier.

Whiskyvägen är föredömligt skyltad och 120 km lång. Den som vill besöka alla åtta ställena böra ta två dagar på sig. Egentligen räcker det med att besöka ett par av dem, för då har man sett alla.

Oavsett vilket destilleri vi väljer att besöka börjar det i regel

med ett bildspel om fabriken historia och sedan följer vandringen genom de olika processerna. Whiskyhantering är en mycket sluten process så man ser inte så mycket. Men trots allt blir vi imponerade av de stora kopparpannorna och lagerladorna fyllda med begagnade sherryfat, helst av ek, som ligger travade i väntan på buteljering.

Vid den slutliga avsmakningen upplyses besökaren om att presentaffären är öppen. Priserna är dock inte billigare än i vanliga butiker.

Hos över 100-åriga Glenfid-

dish utanför Dufftown arbetar 200 personer och där känner vi igen den trekantiga flaskan med sin svarta etikett. Dallas Dhu är ett historiskt viktorianskt destilleri i så måtto att det var det sista som byggdes på 1800-talet. Det enda maltdestilleriet som grundats av en kvinna hittar vi hos Cardhu vars whisky lagras i tolv år i gamla ekfat. Hos Strathisla Destilleri, som tillverkar Chivas Regal, guidar man sig själv genom Högländernas äldsta destilleri som grundades redan 1786.

Kungliga droppar

Granne med det kungliga sommarslottet Balmoral ligger Royal Lochnagardestilleriet, vid sid av whiskyrutten. År 1848 besvarade drottning Victoria och prins Albert en inbjudan att besöka destilleriet. De fann kvaliteten så bra att Lochnagar utnämndes till kunglig hovleverantör. Därav namnet Royal.

Om den kungliga familjen inte är hem ma kan vi vandra omkring i slottsträdgården. I närheten ligger också Braemar, plats för den berömda marknaden i september med säckpipsblåsare i massor, tartankiltar och folkfester såsom svärddans.

I Aberlour görs inte någon whisky. Men väl whiskyfat. Det är intressant att följa tunnbindarna i arbete på The Speyside Cooperage som varje är reparerar omkring 100 000 ekfat.

Känner vi inte för att köra whiskyturen men ändå vill lära oss litet mer om drycken gör vi det lämpligast hos Scotch Whisky Heritage Centre i Edinburgh som ligger alldeles nedanför infarten till slottet.

Slottsturen

I den här nordöstra delen av Skottland ligger också de flesta slotten, många omsorgsfullt renoverade av National Trust, en

För mer än två hundra år sedan, under Jakobiternas uppror, rekvirerade Bonnie Prince Charlie Culloden House som sitt härberge och högkvarter. Han bodde här, till och från, inklusive de två nätterna före slaget. I dag finns i huset ett hotell av mycket hög klass.

motsvarighet till vårt Riksantikvarieämbete. Genom att följa "Scotlands Castle Trail", som markeras med blå/vita skyltar utmed vägen, kan vi besöka sju slott och tre historiska byggnader. Turen är omkring 25 mil lång och kan köras i vilken riktning som helst. Avsätt åtminstone en timme till varje slottsbesök. Turen innefattar besök i följande byggnader:

Första uppehållet sedan vi lämnat Aberdeen sker vid Castle Fraser som är ett bra exempel på flamländsk arkitektur. Byggnationen påbörjades 1575 och dess 400-åriga historia kunde berättas mycket om murarna kunde tala. Detta är ett av de största

Commando Memorial

slotten i Skottland och i entrén möts vi av en närmare tre meter bred öppen spis. Vackra möbler, målningar och en omgärdad trädgård gör besöket här minnesvärt.

Ett riktigt sagoslott i Törnrosastil är Craigievar vid Lochel Burn med sina tinnar, torn och en balkong på toppen.

Kildrummy uppfördes på 1200-talet med slottet de Coucy utanför Lyon i Frankrike som förebild. Det har beskrivits som ett av de elegantaste av slotten i norr. I slottsträdgården finns en unik samling alpina växter i en vacker omgivning. Corgarff ligger litet vid sidan av slottsleden, mitt ute på en hed och omgiven av en stjärnformad mur.

Uppfört 1537 har det varit krigsskådeplats under skottarnas uppror 1715 och 1745. Därefter förläggning för de engelska "Rödrockarna" som hade den impopulära uppgiften att jaga whiskysmugglare.

Det ovanliga Leith Hall var hemvist för Leithfamiljen i nästan 400 år. Med en avundsvärd familjerekord av militärtjänst under århundradena innehåller huset en unik militära vapen i en utställning. Det är en fröjd att vandra genom de vackert möblerade rummen och ger en bra bild

av familjens levnadsstil.

Byggnaden ligger i en stor park med dammar, fågelobservatorium, utsiktsplats m m.

Därefter väntar Huntly på ett besök. Ovanför porten till denna imponerande ruin syns vackra stenarbeten. Dåvaande ägaren försökte lura hit drottning Mary för att fångsla och avsätta henne från tronen. Han misslyckades emellertid.

Den ståtliga barockbyggnaden Duff House, det nordligaste slottet på den här turen, uppfördes på lerjord på 1300-talet vilket gjort att byggnaden började glida iväg och spricka. I byggnaden, som ligger i en stor park, finns målningar, konstverk och möbler.

Fem familjer har varit ägare till Fyvie Castle, vars äldsta delar är från 1200-talet, vilket de fem tornen vittnar om. Förutom en vacker parkanläggning finns i slottet förnäma vapen- och porträttsamlingar liksom en imponerande spiraltrappa.

Haddo House ritades 1731 och är utan tvekan det elegantaste huset i nordost, en klassisk engelsk herrgård förflyttad till

Skottland. Fasaden pryds av en italienskinspirerad dubbeltrappa, interiören av ett vackert bibliotek.

Huset är utrustat med hiss och omgivet av en rosenrädgård och landskapspark. Sista besöket på den skotska slottsturen gör vi vid Tolquhon som är en välbehållen ruin från 1400-talet. Den ger en god bild av levnadsförhållandena på den tiden.

Väl tillbaka i Aberdeen har ni säkert sett att det finns många fler slott och ruiner i området, mer eller mindre värda ett besök. Det kan dock bli dyrt med alla besök, för slottsherrarna tar bra betalt för att visa sina boningar som ett led i ett allt dyrare underhåll av de gamla byggnaderna.

Det är som sagt inte bara whisky och slott som karaktäriserar Högländerna. Området består också av vild och vacker natur och det blir vår följeslagare i fortsättningen. En försmak får vi i Aviemore, som ligger mitt i Storbritanniens största naturreservat och som därmed är en lämplig ort för övernattnig. Aviemore ligger vid kanten av snöklädda Cairngormbergen.

Skulle ni få syn på några renar kommer de säkert från den stam som den svenske lappen Mikkel Utsi tog med sig när han emigrerade hit år 1947.

Från Aviemore åker vi söderut utmed den vackra Loch Laggan till Fort William vid ena änden av Caledonian Canal. Staden var en gång en viktig utpost för att hålla de ostyriga och frihetsälskande högländsborna i schack. Bakom staden ligger Ben Nevis, som med sina 1 343 meter är Storbritanniens högsta berg. Härifrån kan vi göra en vacker utflykt utmed Loch Eil till Glefinnan.

Här påminner ett monument om prins Charles Edward Stuarts landstigning den 19 augusti 1745. Besökscentrat berättar om prinsens fälttåg från Glenfinnan till Derby och åter till det slutliga nederlaget vid Culloden. Lördagen närmast 19 augusti håller här klaner från hela världen tävlingar i högländsspel, musik och dans.

Åter till Fort William fortsätter vi norrut utmed Loch Lochy och Caledonian Canal till Fort Augustus. Caledonian Canal, ansedd som en av de vackraste

Detta pittoreska slott är från 1220-talet och år 1719 var det garnison för spanska jakobiter då det också sprängdes. I dag är det restaurerat.

Efter drygt 700 år och 30 generationer härskar fortfarande klanen McLeods på slottet Dunvegan. Slottet får besökas av turister och bland klenoderna räknas fliken av en fana som påstås skall rädda klanen vid fara om man viftar med den tre gånger i rätt ögonblick. Hittills har det stämt två gånger - 1490 och 1580. I dag ligger fanan i en monter till turisternas glädje.

Vägen mellan Skye och Glasgow går utmed den vackra Loch Lomond som även kallas "drottningen bland Skottlands fjordar". I fjorden ligger öar och dess vatten trafikeras av olika utflyktsbåtar.

Om vi väljer att köra ut ur Skottland på den västra sidan passerar vi Gretna Green. Fortfarande berömd som den plats där engelska älskande par på flykt kunde gifta sig hos bysmeden utan föräldrars samtycke.

På vägen åter till Newcastle passar vi på att stanna till vid en annan, något anonym, sevärdhet i norra England, Hadrians mur.

Skottarna har mycket att vara stolta över och de delar gärna med sig. Tag därför emot deras

vänliga inbjudan - "Ceud Mile Failte" - ett hundra tusen välkommen.

Carlton Hill, Edinburgh (foto; VisitBritain).

Resfakta

Trafik

Skottland har vänstertrafik som man förvånansvärt snabbt blir van vid. Men se upp i rondellerna - de kan verka förrådiska när bilarna kommer från "fel" håll. Avstånden är korta och vägarna är i regel asfalterade men på många håll smala. Trafiken är mestadels lugn. Se upp för får bakom alla krökar och på broar där de gärna ligger i skuggan.

Hastighetsbegränsningar: i tätort 30/48 miles/km/tim, landsväg 60/96 och motorväg 70/112. Drivmedelspriserna håller sig omkring 15 kr/liter.

Valuta

Pund (£). 1 £ = 100 pence. 1 £ = ca 11 kronor.

Resa

Färja Göteborg - Immingham/Tilbury. Esbjerg (Danmark) - Harwich.

Mat

Nationalrätten heter haggis och består av lever, lök, havremjöl, och diverse örter som stuvas in i en färmage och får koka ett par timmar. Det finns dock mycket annan god inhemsk mat.

Logi

I Skottland finns alla sorters login, från fashionabla hotell som vänder sig till amerikanska dollarturister, stugor för självhushåll, campingplatser, Bed & breakfast, och hotell i alla prislägen.

Även bondgårdar tar emot turister till hyfsade priser.

I Skottland finns omkring 3 000 hotell, 1 300 guesthouses, 6 100 Bed & Breakfast (säng med frukost i privata hem), 600 campingplatser.

Frukosten är bastant med bacon, korv, ägg, flingor och mjölk, rostat bröd m m.

Vänta inte för länge med att hitta rum, senast 16 - 17-tiden.

Att köpa

Tröjor, textilier, tyger, tweedkavajer.

Från maj till oktober kan du vara med om Highland Games och klansammankomster i många skotska städer som t ex Fort William, Oban, Dunoon och Inverness. Här samlas skottarna till folkdans, stångstötning, haggisätning, curling, whiskyavsmakning och mycket annat.

Klaner:

I 1700-talets Skottland var samtliga innevånare medlemmar i en klan. Ordet är galliska och betyder barn.

Prefixet Mac härstammar från klantiden och markerar helt enkelt klantillhörigheten. En MacGregor var alltså medlem av klanen Gregor.